

This is a self-archived version of an original article. This version may differ from the original in pagination and typographic details.

Author(s): Närhi, Kati

Title: Kansainvälinen ja suomalainen rakenteellisen sosiaalityön perinne

Year: 2023

Version: Published version

Copyright: © Kirjoittajat 2023

Rights: CC BY 4.0

Rights url: <https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>

Please cite the original version:

Närhi, K. (2023). Kansainvälinen ja suomalainen rakenteellisen sosiaalityön perinne. In K. Närhi, S. Kannasoja, T. Kokkonen, N. Rantamäki, & S. Ruonakangas (Eds.), *Rakenteellisen sosiaalityön tila ja tulevaisuus Suomessa* (pp. 22-48). Jyväskylän yliopisto. Sophi, 154.
<http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-39-9712-0>

2.

Kansainvälinen ja suomalainen rakenteellisen sosiaalityön perinne

Kati Närhi

Tässä luvussa tarkastellaan rakenteellisen sosiaalityön teoreettisia ja käsitteellisiä lähtökohtia kansainvälisen sekä suomalaisen rakenteellisen sosiaalityön perinteiden näkökulmista. Jotta suomalaiseen hyvinvointipalvelujärjestelmään kytkeytyviä rakenteellisen sosiaalityön toimintakäytäntöjä voitaisiin kehittää, on tärkeää ymmärtää erilaisten perinteiden käsitteellisiä eroja ja historiallisia kehityskulkuja. Lähtökohteisesti voidaan todeta, että kansainvälisen ja suomalaisen rakenteellisen sosiaalityön perinteiden ero tiivistyy niiden radikaalisuutta ja poliittisuutta korostavissa näkökulmissa, joita selittävät muun muassa eri kansallisvaltioiden historialliset hyvinvointivaltiomallien kehittämiseen ja muotoutumiseen liittyvät prosessit sekä niihin kytkeytyvä ymmärrys sosiaalityön roolista ja tehtävistä yhteiskunnassa.

Rakenteellisen sosiaalityön ideasta ja käytännöistä on keskusteltu 1970-luvulta lähtien niin Suomessa (ks. Viirikorpi 1990; Pohjola 2011; Pohjola ym. 2014; Matthies & Närhi 2014; Närhi & Matthies 2018)

kuin kansainvälisesti (ks. Moreau 1979; Carniol 1992; Mullaly 1997, 2007; Payne 2021; Murray & Hick 2013; Mullaly & Dupré 2019, Shewell 2022), jälkimmäisen keskustelun ollessa paljolti edellistä vilkkaampaa ja monipuolisempaa. Kansainvälisesti eniten keskustelua rakenteellisen sosiaalityön (structural social work) käsitteestä ja sisällöistä on käyty Kanadassa (Moreau 1979; Carniol 1992; Mullaly 1997, 2007; Lundy 2004; Mullaly & Dupré 2019). Yhdysvalloissa on rakenteellisen sosiaalityön sijasta käytetty makrososiaalityön (macro social work) käsitettä, jonka juuret paikantuvat sosiaalityön klassiseen jäsenyykseen, jossa ilmiöitä tarkastellaan mikro-, meso- ja makrotasoilla (Austin ym. 2016; McBeath 2016). Ero makrososiaalityön ja rakenteellisen sosiaalityön (structural social work) käsitteiden välillä liittyy keskeisesti yhdysvaltalaiseen perinteeseen, jossa klininen sosiaalityö (clinical social work) ja makrososiaalityö erotellaan vahvasti toisistaan niin opetuksen, ammatitipätevyyden kuin tutkimuksenkin areenoilla (Donaldson ym. 2014; McBeath 2016). Makrososiaalityön käsite viittaa kohdennetusti makrotason ilmiöiden ja rakenteiden tarkasteluun, vaikka rakenteita on yhtä lailla mikro- ja mesotasoilla. Tässä teoksessa käytettävä rakenteellisen sosiaalityön (structural social work) käsite puolestaan korostaa kaiken tasoisten rakenteiden merkitystä sosiaalityön toiminnassa.

Rakenteellinen sosiaalityö viittaa toimiin, joissa tarkastellaan sosiaalisten ongelmien rakenteellista alkuperää (Moreau 1979; Carniol 1992; Mullaly 2007). Yksilön elämäntilanteeseen liittyvien kysymysten (troubles) ja mikrotason rakenteiden nähdään kiinnittyvän keskeisesti sosiaalisiin ja yhteiskunnallisiin kysymyksiin (issues) sekä edelleen makrotason rakenteisiin (Shewell 2022, 50). Näin ollen sosiaalityöhön liittyviä ilmiöitä tarkasteltaessa yksilölliset, yhteisölliset ja yhteiskunnalliset tekijät kietoutuvat toisiinsa monin eri tavoin, jolloin myös yksilökohtainen sosiaalityö pitää sisällään yhteisöllisiä ja yhteiskunnallisia elementtejä.

Rakenteen käsitettä käytetään sosiaalityössä monin tavoin ja monessa merkityksessä. Dialektisuutta korostavan jäsenyyksen mukaisesti rakenteellisen sosiaalityön teorettinen tulokulma rakenteisiin keskittyy yksilötoimijoiden ja rakenteiden väliseen vuorovaikutukseen sekä erityisesti niihin laaja-alaisiin ja eri tasoihin rakenteellisiin esteisiin, jotka vaikuttavat sosiaalityön asiakkaiden elinoloihin (Weinberg 2008). Tässä mielessä kyse on rakenteistumisen teoriasta (Giddens 1984; myös Viirkorpi

1990), jossa rakenteet nähdään sekä toimintaa rajoittavina että mahdollistavina tekijöinä. Sosiaalisten rakenteiden ja toimijan suhde onkin yksi yhteiskuntatieteiden peruskysymyksistä, jonka mukaisesti yhteiskunta-teorioita jaotellaan metodologisesti individualistisiin tai holistisiin teorioihin. Ensimmäisen mukaan kaikki yhteiskunnalliset selitykset voidaan palauttaa toimivien ihmisyksilöiden yksittäisiksi teoiksi, kun taas holistisissa teorioissa yhteiskunnalliset rakenteet niin kulttuurisina merkitysrakenteina kuin institutionaalisina rakenteina ovat ensisijaisia suhteessa toimijoihin. (Giddens 1984; Heiskala 2000.)

Rakenteistumisteorian mukaisesti rakenteet sekä rajoittavat että mahdollistavat toimintaa ollen samaan aikaan yksittäisistä toimijoista riippumattomia ja riippuvaisia. Siksi myös vallitsevat yhteiskunnalliset käytännöt ovat olemassa yksittäisen toimijan tahdosta riippumatta. Toisaalta yhteiskunnallisten rakenteiden olemassaolo edellyttää niiden jatkuvaa uusintamista. Rakenteet voivat muuttua toimijoiden tietoisien muutospyrkimysten kautta, mutta myös ikään kuin huomaamatta. (Giddens 1984; Heiskala 2000.) Bob Mullaly (2007, 237) kiteyttää rakenteellisen sosiaalityön näkökulman rakenteisiin seuraavasti: *“The individual is both the creator of the social world and is created by the social world”*. Toisin sanoen rakenteellisessa sosiaalityössä toimijan ja rakenteiden välinen suhde on vuorovaikutteinen. Tällöin yksilökohtaisia kysymyksiä ei voida ymmärtää eikä ole mielekästä tarkastella ilman sosiaalista ja yhteiskunnallista kontekstia. (Mullaly 2007; Murray & Hick 2013.)

Kanadalainen rakenteellisen sosiaalityön oppi-isä Maurice Moreau (1979) ja hänen kirjoitustensa pohjalta Ben Carniol (1992, 5) jakavat rakenteet kahteen luokkaan: primääreihin eli ensisijaisiin sekä sekundäärisiin eli toissijaisiin rakenteisiin. Heidän mukaansa rakenteellisen sosiaalityön teoria tarkastelee ensisijaisina rakenteina rinnakkain ja yhtäläisesti kaikkia syrjiviä ja riistoa aiheuttavia sosiaalisia rakenteita. Näitä ovat muun muassa kapitalismi, patriarkalismi, rasismi, kolonialismi, seksismi sekä luokkaan, rotuun, sukupuoliin, ikään ja toimintakykyyn (ableism) liittyvä syrjintä. Toissijaisiksi rakenteiksi Carniol (mt., 5) on Moreaun (1979) kirjoituksiin viitaten jäsentänyt sosiaalisia instituutioita ja rakenteita, kuten persoonallisuus, perhe, yhteisö, byrokratia, koulutus sekä media, joilla on tärkeä merkitys ensisijaisten rakenteiden ylläpitämisessä ja toistamisessa. Vaikka sekä ensi- että toissijaisten rakenteiden

nähdään toistavan erilaisia epätasa-arvon ja syrjinnän muotoja, ensisijaiset rakenteet ovat tarkastelussa kuitenkin tärkeämpiä, koska niillä ajatellaan olevan todennäköisemmin merkittävämpi vaikutus toissijaisiin rakenteisiin kuin päinvastoin. Carniolin (mt., 5) mukaan on myös tärkeä ymmärtää, että samoin kuin syrjäyttävät rakenteet kietoutuvat toisiinsa, niin tekevät myös niiden rakenteelliset syyt.

Mullaly (2007, 245–247) on 2000-luvulla jatkanut Carniolin ja Moreaun rakenteellisen sosiaalityön teorian kehittelyä sekä esittänyt oman näkemyksensä kolmen tasoisesta yhteiskuntarakennelmasta. Sen mukaisesti yhteiskunta rakentuu 1) vallitsevasta ideologiasta arvoineen, uskomusjärjestelmästä ja ideaaleineen (esimerkiksi uusliberalistinen ideologia), 2) sosiaalisista instituutioista, jotka rakentuvat vallitsevien ideologioiden kautta (esimerkiksi talous-, hyvinvointi- ja koulutusjärjestelmä) sekä 3) sosiaalisista suhteista, joita yhteiskunnan sosiaaliset instituutiot säätelevät (esimerkiksi perhe). Koska Mullalyn (2007, 247) mukaan rakenteellisen sosiaalityön kaksijakoisena tavoitteena on samanaikaisesti lievittää vieraannuttavan ja syrjäyttävän sosiaalisen järjestyksen negatiivisia vaikutuksia ihmiseen sekä muuttaa niitä olosuhteita ja rakenteita, jotka aiheuttavat kielteisiä vaikutuksia, rakenteellisen sosiaalityön missio on toteuttaa systeeminen muutos samanaikaisesti kaikilla kolmella edellä mainitulla keskeisellä tasolla. Mullaly ja Dupré (2019) sekä Payne (2021, 417) ovat 2020-luvulla edelleen päivittäneet yhteiskunnan rakenteiden jäsenyyden tulkintaa neljään tasoon, joita ovat sosiaaliset instituutiot (esim. laki, koulut, työpaikat), sosiaaliset prosessit (esim. sosiaalityö, opettaminen), sosiaaliset käytännöt (esim. vapaa-aika, kuluttaminen) sekä sosiaaliset suhteet (esim. perhe, avioliitto). Suhteessa Mullalyn (2007) aikaisempaan jäsenyykseen, uusina ulottuvuuksina korostetaan sosiaalisten prosessien ja käytäntöjen merkitystä rakenteellisina tekijöinä. Kaiken kaikkiaan voi väittää, että rakenteellisen sosiaalityön teorian jäsenyys ja ymmärrys rakenteista sekä siten niiden nimeäminen ja näkyväksi tekeminen ovat konkretisoituneet sekä yksityiskohtaistuneet ajan myötä.

2.1 Rakenteellisen sosiaalityön kansainvälinen perinne

1970-luvulla syntynyt rakenteellisen sosiaalityön teoria ja idea nostaa tarkasteluun hallitsevia sosiaalisia ja taloudellisia rakenteita, joiden ymmärretään aiheuttavan yhteiskunnallista syrjintää ja epäoikeudenmukaisuutta sekä olevan näin yhteiskunnallisten ongelmien perimmäisiä syitä (Hick & Murray 2013; Carniol 1992; Mullaly 2007; Shewell 2022). Koska syrjintä jäsenetään rakenteellisen sosiaalityön viitekehyksessä sosiaalisen oikeudenmukaisuuden kysymyksenä ja fundamentaalisen sosiaalisten ongelmien syynä, rakenteellisen sosiaalityön laaja-alaiseksi missioksi asettuu oikeudenmukaisen yhteiskunnan tavoittelu ja siten kaikenlaisen sorron ja syrjinnän muotojen tunnistaminen, ehkäiseminen sekä niiden pysäyttäminen yhteiskunnassa (Carniol 1992; Mullaly 2007).

Rakenteellisen sosiaalityön idea perustuu kriittisiin yhteiskuntateorioihin (Mullaly 2007; Hick & Murray 2013; Mullaly & Dupré 2019) paikantuen osaksi progressiivisia, radikaaleja sekä transformatiivisia sosiaalityön teorioita ja lähestymistapoja. Erityisesti kansainvälisessä rakenteellisen sosiaalityön (structural social work) keskustelussa on korostunut kriittisen ja radikaalin sosiaalityön traditio, jossa korostetaan yhteiskunnan laajoja sosioekonomisia ja poliittisia ulottuvuuksia sekä esimerkiksi kapitalismin eriarvoistavia mekanismeja suhteessa yksilöihin ja yhteisöihin (Carniol 1992; Mullaly 2007; Weinberg 2008; Hick & Murray 2013; Mullaly & Dupré 2019; Shewell 2022). Samalla kun perinteisempien ja konventionaalimpien lähestymistapojen nähdään korostavan asiakkaan sopeutumista ja tuen tarjoamista vallitsevan yhteiskuntajärjestyksen sisällä, radikaalin sosiaalityön eri suuntauksia yhdistäviä piirteitä ovat muun muassa kapitalistiseen yhteiskuntajärjestykseen liittyvä kriittisyys, feministisen tietoteorian omaksuminen, konflikti- ja muutosorientaatio sekä ymmärrys yksilön ja yhteiskunnan vuorovaikutteisuudesta sosiaalisten ongelmien ratkaisemisessa. Radikaalin ja kriittisen sosiaalityön suuntaukset korostavat transformatiivisen ja emansipatorisen sosiaalityön käytäntöjä käsitteellisenä viitekehyksenä sekä intersektionaalisuutta, jossa tarkastelun kohteena on toisaalta sen ymmärtäminen, miten muun muassa sukupuoleen, rotuun ja ikään kohdistuvan syrjinnän eri muodot kasautuvat tietyille ihmisryhmille sekä toisaalta kaikenlaisen syrjinnän muotojen poistamisen tavoittelu. (Hick & Murray 2013, 111–112.)

Rakenteellinen sosiaalityö on kriittisen yhteiskuntateorian lisäksi moraaliteoria, sillä se käsittelee sosiaalisten ongelmien taustalla olevia syitä sekä niitä prosesseja, joilla eriarvoisuutta ylläpidetään. Näiden nähdään liittyvän kapitalistiselle yhteiskunnalle luonteenomaiseen resursien ja poliittisen vallan hallintaan (Mullaly 2007; Mullaly & Dupré 2019). Rakenteellinen sosiaalityö haastaa tarkastelemaan rakenteita, jotka aiheuttavat systeemistä eriarvoisuutta. Tällöin pohdinnan kohteena ovat myös arvoihin liittyvät kysymykset, kuten millaisen yhteiskunnan haluamme ja kuinka meidän tulisi toimia saavuttaaksemme sen. (Weinberg 2008; Lundy 2011.)

Rakenteellisen sosiaalityön ensisijaisena tavoitteena on tunnistaa ja muuttaa yhteiskunnallisia sekä sosiaalisia rakenteita, jotka aiheuttavat eriarvoisuutta ja heikentävät ihmisten hyvinvointia. Rakenteellisen sosiaalityön kaksoissidoksen ideana on yhdistää yksilön henkilökohtaiset kysymykset laajempiin yhteiskunnallisiin olosuhteisiin. Tässä ajattelussa lähestytään Paulo Freiren (1970) jäsenystä sorrettujen pedagogiikasta. Sen mukaan yhteiskunnallisessa tilanteessa vallitseva eriarvoisuus, köyhyys ja valtarakenteet estävät ihmisiä tavoittelemasta ihmisyyttä, minkä vuoksi alistava ja eriarvoistava järjestelmä on poistettava. Koska muutoksen tiellä eivät ole vain sortoa aiheuttavat olosuhteet, vaan myös alistettujen ihmisten subjektiivinen tapa hahmottaa maailmaansa, muutos edellyttää sorrettujen ryhmien kykyä tiedostaa oma tilanteensa. (Freire ym. 2005; Tomperi 2005.) Rakenteellisen sosiaalityön teorian mukaan henkilökohtaisista asioista tehdään poliittisia osallistumalla kriittistä kollektiivista tietoisuutta lisääviin prosesseihin samalla kun tarkastellaan rakenteiden vaikutuksia yksilöiden tilanteisiin (Moreau 1979; Carniol 1992; Mullaly 2007; Hick & Murray 2013; Shewell 2022). Shewellin (2022, 56) mukaan rakenteellisen sosiaalityön keskeinen tehtävä onkin tukea haavoittaviin ja marginaalisiin elämäntilanteisiin joutuneita ihmisiä ja yhteisöjä ymmärtämään elämäntilanteensa taustalla olevat syyt, jotta he voivat työskennellä yhdessä kohti oikeudenmukaisempaa ja tasa-arvoisempaa yhteiskuntaa.

Rakenteellisen sosiaalityön teoria perustuu ajatukseen, että yhteiskunnan taloudellinen ja poliittinen järjestelmä sekä niihin kytkeytyvät rakenteet vaikuttavat haavoittuvissa elämäntilanteissa olevien ihmisryhmien ohella merkittävästi myös sosiaalityön ammatillisiin käytäntöihin

ja toimintaan. Samalla rakenteellista sosiaalityötä jäsentäviä teorioita on kuitenkin kritisoitu siitä, että ne eivät konkretisoi riittäväällä tavalla sitä, miten rakenteellista sosiaalityötä on mahdollista toteuttaa käytännön sosiaalityössä (Payne 2021; Chan 2018).

Ben Carniol (1992, 5–15) on Maurice Moreaun (1979) teksteihin perustuen tunnistanut kuusi elementtiä, jotka ilmentävät rakenteellista sosiaalityön teoriaa ja niitä periaatteita, joilla rakenteellista sosiaalityötä on mahdollista toteuttaa sosiaalityön käytännöissä. Ensimmäisenä hän nostaa esiin puolustamisen (defence) käsitteen, jolla tarkoitetaan sosiaalityöntekijän tekemää asiakkaan puolustamista sekä asianajoa asiakkaiden oikeuksien ja parempien resurssien saavuttamiseksi. Asiakkaan puolustaminen viittaa myös työntekijän kykyyn reagoida ja ymmärtää asiakkaiden tarpeita sekä kykyä puolustaa tarpeiden mukaisia riittäviä aineellisia resursseja. Puolustamisen elementti vastaa kysymykseen: kenen puolella sosiaalityö on? Vaikka sosiaalityö pyrkiikin tyydyttämään asiakkaan ihmisarvoisen elämän välttämättömät tarpeet, palveluorganisaatioiden erilaiset käytännöt ja ammatilliset asenteet voivat muodostaa esteitä tämän tavoitteen saavuttamiselle. Carniolin mukaan rohkaisemalla sosiaalityöntekijöitä keskittymään ensisijaisesti esimerkiksi asiakkaiden tunteiden, vanhemmuuden taitojen ja kykyjen arviointiin välitetään samalla viesti, että nämä tehtävät ovat tärkeämpiä kuin ”pelkkien” aineellisten resurssien käsitteleminen. Asiakkaan resurssien tarve eli riittävä raha, asunto, ruoka, vaatteet, palvelut ja emotionaalinen tuki ovat rakenteellisen sosiaalityön silmälasein työtään tekeväälle sosiaalityöntekijälle ensisijaisia juuri siksi, että erilaisten sosiaalisten ongelmien juurisyyt paikantuvat esimerkiksi hyvinvointivaltion, palvelujärjestelmän sekä muiden rakenteiden eriarvoistavaan luonteeseen. Rakenteellisen sosiaalityön tehtävänä onkin puolustaa asiakkaiden oikeuksia ja ottaa heidät mukaan asianajotyöhön välttäen samalla asiakkaiden puolesta tekemistä. (Mt., 5–8.)

Toisena rakenteellisen sosiaalityön peruseriaatteena Carniol (1992, 8–9) esittää asiakas–työntekijä -valtasuhteen (client-worker power) näkyväksi tekemisen sekä kehottaa sosiaalityöntekijöitä toimimaan oman vallan jakamiseksi asiakkaiden kanssa. Valtasuhteen reflektointiin liittyy myös erilaisen ammatillisen toiminnan ja tekniikoiden tekeminen ymmärrettävämmäksi asiakkaille. Carniolin (1992) mukaan monet

sosiaalityöntekijät noudattavat työssään edelleen lääketieteellistä mallia, jossa sosiaalityöntekijä asiantuntijana diagnosoi ongelman ja määrää ratkaisuja, joita asiakkaiden odotetaan noudattavan. Tämä malli olettaa, että työntekijät ammatillista harkintaa käyttäen ”hallitsevat” asiakkaiden elämäntilanteeseen liittyvää tietoa, arvioita ja interventiopäätöksiä. Demokraattisempi ja tasa-arvoisempi lähestymistapa haastaa työntekijän tarjoamaan asiakkaille dialogisempaa ja erilaisia vaihtoehtoja tarjoavaa asiakassuhdetta ja prosessia sekä pyytämään palautetta toiminnastaan. Rakenteellinen lähestymistapa rohkaisee työntekijöitä vähentämään etäisyyttä asiakkaisiinsa ja keskustelemaan heidän kanssaan yhteistä työskentelyä raamittavista asioista, kuten esimerkiksi siitä, missä asiakas ja työntekijä tapaavat. Lisäksi työntekijän odotetaan jakavan asiakkaan kanssa ammatillisen toimintansa perusteet ja tavoitteet sekä asiakkaan tilanteesta tekemänsä tulkinnat. Rakenteellista työtä tekevät sosiaalityöntekijät tiedostavat, että heidän ymmärryksensä asiakkaan tilanteesta ja sitä koskevista ratkaisuksista on rajallinen, minkä vuoksi he rohkaisevat asiakasta haastamaan työntekijöiden käsityksiä. Kaiken kaikkiaan rakenteellista sosiaalityötä toteuttava sosiaalityöntekijä pyrkii Carniolin (1992) mukaan jakamaan rajallista valtaansa asiakkaan kanssa sekä edistämään sellaista asiakas–työntekijä -suhdetta, joka perustuu keskinäiseen vuoropuheluun ylhäältä alas tyyppisen hierarkkisen vuorovaikutuksen sijaan. Lisäksi, koska asiakkaat ymmärtävät usein sosiaalityöntekijän auktoriteetin edustavan koko palvelujärjestelmän valtaa ja näkökulmia, työntekijöiden on tärkeää jakaa tietoa myös oman ammatillisen valtansa rajoista ja reunaehdoista. (Mt., 8–9.)

Kolmantena peruseriaatteena rakenteellisessa sosiaalityössä on Carniolin (1992) mukaan rakenteiden paljastaminen (unmasking structures). Tällä tarkoitetaan yhteisen ymmärryksen jäsentämistä siitä, miten asiakkaiden elinolot ja tilanteet ovat yhteydessä yhteiskunnallisiin olosuhteisiin ja rakenteisiin. Työn tavoitteeksi asettuu alistavien ja syrjivien rakenteiden paljastaminen ja asiakkaiden kriittisen tietoisuuden kohottaminen. Siirtämällä huomion systeemiseen epätasa-arvoon perustuvan syrjinnän perimmäisiin syihin, rakenteellista sosiaalityötä tekevät työntekijät välttävät psykologisoimasta ongelmia, jotka ovat luonteeltaan poliittisia. Lisäksi samalla, kun työntekijät auttavat asiakkaitaan tunnistamaan ja nimeämään ilmeisimpiä heidän elinoloihinsa vaikuttavia eri-

arvoisuutta tuottavia syrjinnän syitä ja rakenteita, edistetään myös asiakkaan henkilökohtaista ja sosiaalista muutosta. (Mt., 9–10.)

Neljäs rakenteellisen sosiaalityön peruseriaate on Carniolin (1992) mukaan henkilökohtainen muutos (personal change) valtaistamisen ja voimaantumisen merkityksissä. Tällä tarkoitetaan ymmärrystä siitä, miten asiakkaan tunteet, ajattelu ja käyttäytyminen voivat olla yhteydessä yhteiskunnallisiin rakenteisiin. Vaikka sosiaalisten ongelmien nähdään johtuvan sorron ja syrjinnän primaarirakenteista, tämä ei Carniolin mukaan tarkoita sitä, että syyttävä katse kohdistuu ainoastaan järjestelmään tai että yksilön vastuu omasta käyttäytymisestään jätetään huomiotta. Päinvastoin henkilökohtainen muutos on keskeisessä asemassa rakenteellisessa lähestymistavassa. Carniol (1992) väittääkin, että esimerkiksi perhe, koulu ja muut patriarkaalisen auktoriteetin organisoimat instituutiot muokkaavat persoonallisuuttamme siten, että ne auttavat hyväksymään olemassa olevat normit ja rakenteet ilman niiden kyseenalaistamista sekä sopeutumaan niihin. Nämä ylhäältä alaspäin suuntautuvat sosiaaliset suhteet luovat turhautumista ja tyytymättömyyttä, joka voidaan kuitenkin valjastaa yhteiskunnallisen muutoksen voimaksi. Muutokset yksilön itsekäsityksessä ja -ymmärryksessä voivat johtaa muutoksiin myös yksilön toiminnassa. Tällaista ”henkilökohtaista kapinaa” epätasa-arvoa aiheuttavien rakenteita vastaan voidaan vahvistaa, kun työntekijät ja asiakkaat aktivoituvat poliittisesti yhdessä muiden kanssa epäoikeudenmukaisia rakenteita vastaan. (Mt., 10–12.)

Tähän teemaan kiinnittyy vahvasti rakenteellisen sosiaalityön viides peruseriaate, joka on kollektiivinen tietoisuus (collective consciousness). Sillä tarkoitetaan samanaikaista asiakkaan yksilöllisyyden kunnioittamista sekä kollektiivisen tietoisuuden herättämistä erilaisissa ryhmissä ja liikkeissä, joissa on samanlaisissa elämäntilanteissa eläviä ihmisiä, sekä asiakkaiden rohkaisua osallistumaan tällaiseen toimintaan. Rakenteellinen lähestymistapa erottaa individualismin (yksilö ongelmien lähteenä ja ratkaisuna) yksilöllisyydestä, joka kunnioittaa jokaisen yksilön ainutlaatuisuutta. Asiakkaan ja työntekijän välisessä dialogissa sosiaalityöntekijä tukee asiakkaan reflektiota erilaisten individualismia korostavien keinojen rajoista sekä kollektiivisten ratkaisujen voimaa ja valtaa lisäävästä potentiaalista. (Mt., 12–13.)

Kuudes rakenteellisen sosiaalityön peruseriaate on poliittinen muutos ja solidaarisuustyö (political change), jolla tarkoitetaan asiakkaiden ja työntekijöiden yhteistä aktivismia ja osallistumista sosiaalista oikeudenmukaisuutta vahvistaviin ja sitä ajaviin liikkeisiin ja organisaatioihin. Samalla pyrkimys poliittiseen ja henkilökohtaiseen muutokseen kietoutuu vahvasti yhteen. Poliittinen muutos viittaa tässä ajatukseen henkilökohtaisesta poliittisena. Poliittisen muutoksen elementti voi liittyä esimerkiksi siihen, että työntekijät ja asiakkaat jakavat valtaa ja työskentelevät yhdessä erilaisissa sosiaalisissa liikkeissä edistääkseen ja puolustaa asiakkaiden oikeuksia ja tarpeita. Sosiaaliset liikkeet ovat Carniolin (1992) mukaan yksi länsimaisten yhteiskuntien poliittisen muutoksen tehokkaimmista katalysaattoreista. (Mt., 13–15.)

Carniol (1992) väittää, että kukin kuudesta edellä kuvatusta periaatteesta edistää omalla tavallaan rakenteellisen sosiaalityön tavoitteiden ja niin sanotun kaksoissidoksen toteutumista sosiaalityön käytännöissä. Rakenteellisen sosiaalityön periaatteiden toteuttamisen avulla asiakkaille ja työntekijöille avautuu mahdollisuus osallistua hallitsevien ideologioiden, rakenteiden ja sosiaalisten suhteiden muutosprosessiin. Samalla hän muistuttaa, että yksilökohtainen sosiaalityö ei ole ”perusluonteeltaan” konventionaalista, eikä yhteisötyö tai politiikka-analyysi keskity automaattisesti syrjivien rakenteiden vähentämiseen. Yksilö- ja yhteisötyö voivat sisältää sekä rakenteita ylläpitäviä että emansipatorisia ja progressiivisia näkökulmia. Koska rakenteellisen sosiaalityön näkökulma kannattaa jälkimmäistä, sen ideana on pyrkimys toimia rakenteellista oikeudenmukaisuutta ja tasa-arvoa vahvistavalla tavalla. (Mt., 15–18.)

Rakenteellista sosiaalityötä voidaan tehdä sekä palvelujärjestelmän sisä- että ulkopuolella. Carniolin (1992; myös Mullaly 2007; Mullaly & Dupré 2019) mukaan esteet rakenteellisen sosiaalityön toteuttamiseen kuitenkin kasvavat siellä, missä palvelujärjestelmän resurssit eivät ole oikein mitoitettuja. Tällöin sosiaalityö on väistämättä luonteeltaan enimmäkseen reaktiivista. Esimerkiksi suuret asiakasmäärät estävät asiakas-työntekijäsuhteen rakentumista sekä rajoittavat mahdollisuuksia vuoropuheluun, jossa tarkastellaan ongelmien ja ratkaisujen henkilökohtaisia sekä poliittisia ulottuvuuksia. Silti myös näissä ympäristöissä sosiaalityöntekijöillä on valinnanvaraa: he voivat puolustaa syrjiviä käy-

täntöjä ylläpitäviä sosiaalityön käytäntöjä tai paljastaa asiakkaille näiden käytäntöjen ongelmat. Sosiaalityöntekijät voivat psykologisoida asiakkaan ongelmia, tai he voivat viitata systeemiin eriarvoisuutta ylläpitäviin juurisyihin ja rakenteisiin. Lisäksi sosiaalityöntekijä voi keskittyä yksinomaan yksittäiseen asiakkaaseen, tai hän voi tukea esimerkiksi vertaisryhmiä sekä erilaisia sosiaalisia liikkeitä ja järjestöjä, samoin kuin antaa asiakkaille tietoa siitä, miten tällaisten ryhmien ja järjestöjen toimintaan voi osallistua. (Mt.)

Carniolin (1992) sanoin rakenteellinen lähestymistapa ei ole sosiaalityön menetelmä, vaan pikemminkin tapa ajatella ja toimia kaikilla elämän tasoilla (ks. myös Mullaly 2007) sekä eräänlainen työhypoteesi, jota on jatkuvasti testattava käytännössä. Rakenteellisen sosiaalityön näkökulman keskeinen merkitys sosiaalityön käytännöille onkin siinä, että se tarkastelee samanaikaisesti sekä eriarvoisuuteen liittyviä henkilökohtaisia, sosiaalisia ja poliittisia ulottuvuuksia että sosiaalisten ongelmien juuria, ei pelkästään niiden oireita.

Mullaly ja Dupré (2019) ovat päivittäneet rakenteellisen sosiaalityön teoreettista keskustelua 2020-luvulle. He jakavat sosiaalityön teoreettis-ideologiset suuntaukset kahteen erilaiseen lähestymistapaan: konventionaaliseen ja progressiiviseen. Perinteisemmän konventionaalisen näkökulman mukaan nykyinen yhteiskuntajärjestys, vaikkakaan se ei ole täydellinen, on paras mahdollinen. Sitä kuvaavia piirteitä ovat säilyttäminen, konsensushakuisuus sekä epäpoliittisuus. Konventionaalinen lähestymistapa nähdään myös yksilökeskeisenä, sillä se ei puutu sosiaalisten ongelmien yhteiskunnallisiin juurisyihin. Rakenteellisen sosiaalityön idean sisältävä progressiivinen lähestymistapa puolestaan pyrkii muutokseen sekä epätasa-arvoa ja sortoa aiheuttavien rakenteiden kumoamiseen. Sen sisältöä kuvaavia piirteitä ovat poliittisuus, tietoisuus yhteiskunnallisista konflikteista sekä ihmiskäsityksen yhteisöllisyys ja toiminnallisuus. Progressiivinen lähestymistapa korostaa sosiaalityön yhteyttä humanismiin, oikeudenmukaisuuden ja tasa-arvon puolesta käytävään poliittiseen taisteluun. Näin progressiivisessa lähestymistavassa on kysymys myös sosiaalityön etiikkaa koskevasta teoriasta. (Mt.)

Mullalyn ja Duprén (2019) mukaan rakenteellista sosiaalityötä voidaan toteuttaa sekä palvelujärjestelmän sisällä että sen ulkopuolella. Näistä erityisesti jälkimmäinen keskittyy poliittiseen toimintaan.

Rakenteellisen sosiaalityön poliittisuus liittyy ideaan henkilökohtaisesta poliittisena sekä ymmärrykseen, että sosiaalityössä jokainen teko, toiminta ja käytäntö sisältävät sekä implisiittisiä että eksplisiittisiä poliittisia tavoitteita. Tämän vuoksi myös sosiaalihuollon asiakkaiden on tärkeää ymmärtää, kuinka yksilön henkilökohtaiset ongelmat liittyvät poliittisiin ja rakenteellisiin tekijöihin. (Mt.)

Malcolm Payne (2021) on tulkinnut ja tiivistänyt Mullalyn ja Duprén (2019) päivitetyn jäsenyyksen Carniolin (1992) kuuden rakenteellisen sosiaalityön periaatteen pohjalta seitsemään teesiin. Nämä ovat intrapyykkinen ja ihmissuhdetyö, empowerment, tietoisuuden kohottaminen, normalisointi, kollektivismi, uudelleenmäärittely sekä dialoginen suhde. Teemat on avattu yksityiskohtaisemmin ja konkreettisemmin taulukossa 1. Periaatteiden sisällöt eivät ole merkittävästi muuttuneet Moreaun (1979), Carniolin (1992) ja Mullalyn ja Duprén (2019) jäsenyyksien välillä. Osaltaan tämän kertoo siitä, että ajan kuluessa kriittisen ja radikaalin teorian asema on säilynyt vahvana rakenteellisen sosiaalityön teorian ydinideassa ja -tulkinnoissa.

Vaikka rakenteellisen sosiaalityön tavoitteena on olla demokraattinen ja tasa-arvoinen sosiaalityön käytäntö (ks. Mullaly 2007; Murray & Hick 2013; Mullaly & Dupré 2019; Shewell 2022), siihen on kohdistettu myös painavaa kritiikkiä. Nykykritiikki toistaa jo aikaisempaa tulkintaa rakenteellisesta sosiaalityöstä akateemisena, puhdasoppisena ja kriittisenä yhteiskuntateorian muotona, joka ei ole kyennyt tai ollut kiinnostunut tuottamaan konkreettisia sosiaalityön työmenetelmiä ja välineitä (Chan 2018; Mullaly 2007; Payne 2021). Se kyseenalaistaa rakenteellisen sosiaalityön teorian kyvyn päivittyä suhteessa kriittiseen yhteiskuntateoriaperinteeseen kahdella tavalla. Ensinnäkin kritiikki toteaa, että rakenteellisen sosiaalityön teoria ymmärtää kaikkien yhteiskuntien olevan samalla tavoin alttiina kapitalismin haitallisille vaikutuksille, ja olettaa, että negatiiviset vaikutukset noudattavat aina samanlaista kulkua. Näin ollen rakenteellista sosiaalityötä voidaan kritisoida tietynlaisesta historiattomuudesta sekä universaalista ja kontekstittömästä tarkastelusta, jonka mukaan ongelma ja ratkaisu ovat samanlaiset kaikissa yhteiskunnissa ja erilaisilla maantieteellisillä alueilla. Toiseksi Mullalyn (2007) tulkinta rakenteellisesta lähestymistavasta ei nykykritiikin (Chan 2018) mukaan käsittele riittävästi esimerkiksi kolonisaatioon

Taulukko 1. Rakenteellisen sosiaalityön periaatteet (Payne 2021, 421)

Käytäntö	Elementit	Toiminta
Intrapsyykkinen ja ihmissuhdetyö/ Intrapsychic work	<ul style="list-style-type: none"> • Pyri estämään syrjinnän haitallisia vaikutuksia • Rakenna vahvuuksia yksilöiden ja ryhmien toiminnalle syrjintää vastaan 	<ul style="list-style-type: none"> • Mahdollista ihmisten oman elämän toimijuus • Pohdi kriittisesti olemassa olevien sosiaalisten rakenteiden vaikutuksia • Perusta ryhmiä samankaltaisissa tilanteissa olevien ihmisten kanssa poliittisen tietoisuuden sekä itseymmärryksen ja -luottamuksen kehittämiseksi
Valtaistuminen ja voimaantuminen / Empowerment	<ul style="list-style-type: none"> • Pyri vähentämään vieraantumista ja voimattomuuden (powerlessness) tunnetta • Auta ihmisiä ottamaan elämänsä haltuunsa paremmin 	<ul style="list-style-type: none"> • Muista, että työntekijä ei voi valtaistaa ja/tai voimaannuttaa, vaan ainoastaan tukea itsensä vahvistamisessa ja voimaantumisessa • Pyri vastavuoroiseen ongelmanratkaisuun asiakkaan kanssa • Älä hyödynnä auttamisprosessia omaksi eduksesi • Helpota asiakkaiden äänen kuulumista
Tietoisuuden kohottaminen/ Consciousness-raising	<ul style="list-style-type: none"> • Ymmärrä sosiaalisten rakenteiden merkitys ja pyri muuttamaan niitä • Perusta työskentely asiakkaan tilanteeseen ja kokemuksiin 	<ul style="list-style-type: none"> • Auta ihmisiä ymmärtämään elämäntilanteensa ja olosuhteensa niiden muuttamiseksi • Tarjoa tietoa ja koulutusta rakenteellisista sekä yhteiskunnallisista kysymyksistä • Lisää itseluottamusta ja itsevarmuutta • Käytä dialogia, keskinäistä oppimista ja kriittistä kyseenalaistamista • Yhdistä henkilökohtaiset kokemukset sosiaalisiin ja rakenteellisiin tekijöihin • Kehitä rakenteellista empatiaa sekä vahvista vuoropuhelua syrjinnän sosiaalisista funktioista asiakkaan kanssa
Normalisointi/ Normalising	<ul style="list-style-type: none"> • Asiakkaiden kokemukset eivät ole yhteiskunnallisesti ainutlaatuisia, vaan loogisia tuloksia syrjinnän rakenteista ja prosesseista 	<ul style="list-style-type: none"> • Anna ja välitä asiakkaille tietoa siitä, että monet ihmiset elävät samanlaisissa elämäntilanteissa ja olosuhteissa • Yhdistä asiakkaan tilanne muihin samassa elämäntilanteessa ja olosuhteissa oleviin ihmisiin ja ryhmiin
Kollektivismi/ Collectivism	<ul style="list-style-type: none"> • Ihmiset ovat sosiaalisia olentoja ja siten riippuvaisia muista 	<ul style="list-style-type: none"> • Muodosta ryhmiä ihmisistä, joilla on samanlaisia kokemuksia ja elämäntilanteita • Informoi ja ohjeista erilaisista ryhmistä tai auttavista organisaatioista
Uudelleenmäärittely/ Redefining	<ul style="list-style-type: none"> • Määrittele uudelleen oletukset siitä, että ongelmat johtuvat yksilöllisistä, perhe- tai alakulttuurien vioista 	<ul style="list-style-type: none"> • Käytä kriittistä kyseenalaistamista, dialektista huumoria, tarinankerrontaa, johtopäätösten tarkistamista ja hiljaisuuden käyttöä vaihtoehtoisten tulkintojen ja selitysten tunnistamiseen sekä uudelleenmäärittelyyn yksilön ja rakenteiden suhteista
Dialogiset suhteet/ Dialogical relationships	<ul style="list-style-type: none"> • Vahvista työntekijän ja asiakkaan välistä vuorovaikutusta ja tasa-arvoa • Tunnista valtahierarkiat 	<ul style="list-style-type: none"> • Jaa asiakasta koskevat dokumentit, jotta asiakkaat osallistuvat elämänsä asiakirjoihin • Ota asiakkaat mukaan heihin vaikuttaviin päätöksiin • Hanki asiakkaiden palautetta palveluista • Tarjoa tietoa sosiaalihuollon/työn rooleista ja asiakkaiden oikeuksista • Vähennä sosiaalista etäisyyttä selittämällä/avaamalla työsi logiikkaa toimintasi taustalla

liittyviä eriarvoistavia rakenteita. Vaikka Mullaly (2007) ymmärtää kapitalismin ja kolonialismin toisiinsa liittyvinä eriarvoisuutta tuottavina rakenteina, hänen tulkintansa rakenteellisesta sosiaalityöstä ei Chanin (2018) mukaan ota huomioon riittävästi alkuperäiskansojen tietoa, vaan perustuu lähes täysin euroamerikkalaisen politiikan ja talouden historian tulkintaan. Kaiken kaikkiaan rakenteellisen sosiaalityön teorian tulisikin päivittyä aikaisempaa konteksti- ja kulttuurisensitiivisemmäksi sekä käydä tiiviimpää vuoropuhelua eri kulttuurien välillä. (Chan 2018; Payne 2021.)

Myös rakenteellisen sosiaalityön nykyvälineiden ja käsitteiden kyky jäsentää maapallon ekologista rajallisuutta sekä kestävyysmurrokseen liittyviä kysymyksiä nähdään puutteellisena. Vaikka rakenteellisen sosiaalityön tulkinnoissa on viittauksia ilmastonmuutokseen ja elinympäristöjen saastumiseen, rakenteellisen sosiaalityön keskusteluissa ei kritiikin (mm. Chan 2018; Payne 2021; Närhi & Matthies 2018) mukaan käsitellä nyky-yhteiskuntien kiistatta tärkeintä rakenteellista ja sosiaalista ongelmaa eli ihmisen suhdetta ympäröivään ympäristöön ja luontoon. Tosin viime aikoina aihetta kohtaan on osoitettu enenevää kiinnostusta ja rakenteellisen sosiaalityön ja ekososiaalisen työn välisiä yhteyksiä jäsentävä teoreettinen keskustelu on lisääntynyt (mm. Närhi & Matthies 2018; Närhi 2022; Boetto 2017).

2.2 Rakenteellisen sosiaalityön suomalainen perinne

Suomalaisessa sosiaalityössä edellä kuvattu kansainvälinen rakenteellisen sosiaalityön kriittinen ja radikaali perinne ei ole saanut erityisen vahvaa asemaa. Keskeinen syy tähän on viranomaislähtöinen hyvinvointipalvelujärjestelmä ja toimintakulttuuri, jossa kansainvälisen keskustelun radikaaleja ja kriittisiä näkökulmia on ollut haasteellista soveltaa (Pohjola 2014). Voidaankin väittää, että Mullalyn ja Duprén (2019) jäsenyykseen pohjautuen rakenteellista sosiaalityötä on Suomessa toteutettu pikemminkin konventionaalisen kuin progressiivisen sosiaalityön lähtökohdista. Lisäksi suomalaisen sosiaalityön historiallinen kehityskulku on vahvistanut konsensushakuista sekä viranomaiskeskeistä rakenteellisen sosiaalityön tulkintaa ja perinnettä.

Keskustelu rakenteellisesta sosiaalityöstä alkoi Suomessa 1970-luvulla (Viirkorpi 1990; Pohjola 2014). Sen ensimmäisiä askelia voidaan tunnistaa vuoden 1972 sosiaalityön koulutuskomitean mietinnössä, jossa sosiaalityön tehtäviksi nimettiin ”vaikuttaa eri yhteiskuntapolitiikan lohkoihin, niin että sosiaalityön asiakkaiden ongelmat voidaan ennaltaehkäistä”. Lisäksi mietinnössä paikantuu havainnollisesti rakenteellisen sosiaalityön idea kaksoissidoksesta: ”Sosiaalityöntekijän työ muodostuu kaksitahoiseksi siten, että hän vaikuttamalla sosiaalisiin uudistuksiin pyrkii ratkaisemaan sosiaalisia ongelmia ja toisaalta työskentelee yksilöiden, perheiden ja yhdyskuntien yksilöllisten vaikeuksien poistamiseksi.” Seinäjoen korkeakoulutoimikunnan mietinnöissä vuonna 1975 kirjoitettiin ”konstruktiivisesta sosiaalityöstä”, jonka ymmärrettiin olevan ennaltaehkäisevää työtä. (Viirkorpi 1990, 2.) Samaa konstruktiivisen sosiaalityön käsitettä käytti Marjatta Eskola (1981, 41) kirjoittaessaan suomalaisen yhteiskunnan sosiaalityön kuvasta. Hän viittasi Huoltaja-lehdessä (1973, 384) olevaan artikkeliin, jossa sosiaalityöntekijän tehtäviä kuvattiin seuraavasti: ”Sosiaalityöntekijän ensimmäinen tehtävä on aikaansaada yhteiskunnallista muutosta niin, että demokraattisuus, tasa-arvoisuus, solidaarisuus ja turvallisuus toteutuvat. Tehtävänä on näin ollen vaikuttaa rakenteisiin, mikä edellyttää heidän osallistumistaan sosiaalisuunnitteluun, sosiaalitutkimukseen, yhteiskunnalliseen päätöksentekoon ja hallintoon kaikilla tasoilla. Toisena sosiaalityöntekijän tehtävänä nähdään olevan sosiaalitutkimukseen ja käytännön kokemukseen perustuvan tiedon perusteella tiedottaa aktiivisesti sosiaalisen avun ja hoidon tarpeen uhasta ehkäistäkseen ennalta ristiriitojen ja haittojen syntymistä ja näin erityisesti tarjota sosiaalityön ja muita yhteiskunnallisia palveluja riskiryhmille.” Rakenteellisesta sosiaalityöstä käytettiin tuolloin konstruktiivisen työn lisäksi ehkäisevän työn, yhteiskuntaan vaikuttamisen sekä rakentavan sosiaalityön käsitteitä (Viirkorpi 1990, 1). Kaikkien käsitteiden taustalla voidaan väittää olleen 1970-luvulla rakentunut ymmärrys suomalaisen rakenteellisen sosiaalityön ideasta, joka nojasi sekä sosiaalipoliittisesti orientoituneeseen sosiaalityön tavoite- ja tehtäväasetteluun että rakenteellisen sosiaalityön kaksoissidoksen jäsentämiseen osana yksittäisen sosiaalityöntekijän työtä.

Käsitteenä rakenteellinen sosiaalityö institutionalisoitui 1980-luvun puolivälissä Rakenteellinen sosiaalityö -työryhmän esittämän mää-

rittelyn pohjalta (Pohjola 2014). Rakenteelliset näkemykset kirjattiin sosiaalihuoltolakiin (1982/710), jossa kunnan velvoitteeksi säädettiin toiminta sosiaalisten olojen kehittämiseksi ja sosiaalisten epäkohtien poistamiseksi: ”Kunta on alueellaan velvollinen toimimaan muutoinkin sosiaalisten olojen kehittämiseksi ja sosiaalisten epäkohtien poistamiseksi” (Sosiaalihuoltolaki 1982/710, §13). Rakenteellisella sosiaalityöllä tarkoitettiin tuolloin toimintaa ja vaikuttamista yhteiskunnallisten epäkohtien ja eriarvoistavien rakenteiden poistamiseksi (esim. Viirkorpi 1990, 8–9; Pohjola 2011). Rakenteellisen sosiaalityön työryhmän mielestä rakenteellinen sosiaalityö sisälsi asiantuntijaroolin ja -tehtävät, vaikuttamistoimintaa sekä kunnallista sosiaalipolitiikkaa. Mietinnössä todetaan, että ”Rakenteellisella sosiaalityöllä voidaan tarkoittaa sellaista sosiaalihuollon henkilöstön ammatillista toimintaa, jonka tavoitteena on edistää ihmisten sosiaalista toimintakykyä ja suoriutumista vaikuttamalla yhteistyössä muiden hallintokuntien työntekijöiden sekä kunnan asukkaiden kanssa yhteisössä ja yhteiskunnassa havaittaviin sosiaalista hyvinvointia kuormittaviin tekijöihin” (Rakenteellisen sosiaalityön työryhmän muistio 1985, 11).

Työryhmän mukaan (1985, 9) rakenteellisen sosiaalityön toiminnan kohteina ovat ”yksilö- ja perhetason pahoinvointioireiden rakenteelliset välitykset ja altistukset” sekä ”muutospyrkimysten kohteina yhteiskunta- ja yhteisötasolla vallitsevat rakenteet ja prosessit”. Työryhmä tuotti uusia näkökulmia ja toteuttamistapoja rakenteelliseen sosiaalityöhön. Se otti muun muassa kantaa ja esitti ehdotuksia, miten sosiaalityö voi vaikuttaa maankäyttöön ja rakentamiseen, asumiseen, työttömyyteen, terveydenhoitoon ja koulutoimeen sekä vapaa-ajan toimintoihin ja liikennepalveluihin (mt., 32–47). Työmuotoina työryhmä ehdotti yhdistettyä sosiaalityötä, sekä pari- ja tiimityötä että yhdyskuntatyötä ja alueellisia yhteistyöryhmiä (mt., 54–55). Rakenteellisen työn idea kiteytyi tiedontuotannossa, ja sen pohjana nähtiin sosiaalityön arkityön tiedontuotanto ja asiakastason havainnot. Jo tuolloin todettiin, että perinteinen yksilökeskeinen sosiaalityö ei tuota eikä analysoi riittävästi yksilötason ongelmien rakenteellisia yhteyksiä, vaan kunnallista sosiaalityötä leimaa toimenpide- ja asiakasryhmäkeskeisyys sekä kapea-alaisuus. Raportti jakaa rakenteellisen sosiaalityön tekemisen esteet tiedollisiin, taidollisiin, asenteellisiin ja rakenteellisiin. Jälkimmäisistä todettiin raportissa seuraavasti

(mt., 50): ”Vaikuttamisen rakenteelliset esteet ovat pääosin hallinnollis-poliittis-taloudellisia. Rakenteellisessa sosiaalityössä saatetaan joutua konfliktiin, koska siinä otetaan kantaa yhteiskunnan poliittistaloudelliseen järjestelmään ja joudutaan puuttumaan ongelmiin, joita kunnallinen päätöksenteko on aiheuttanut.” Näissä 1980-luvulla tehdyissä linjauksissa voidaan nähdä kiteytyvän suomalaisen rakenteellisen sosiaalityön perinteen konsensusorientoitunut ydin ja siihen liittyvät haasteet kriittisen ja radikaalin perinteen näkökulmasta.

1990-luvulla Paavo Viirikorpi (1990) esitti käsiteanalyyttisen ja systeemiteoreettisen näkökulman rakenteelliseen sosiaalityöhön. Hänen mukaansa rakenteellisen sosiaalityön toteuttamisen tulisi olla jokaisen sosiaalityöntekijän oikeus ja velvollisuus. Sosiaalityöntekijöiden olisi työskenneltävä niin yksilön kuin ympäristön toimintaehtojen kanssa sekä toimittava asiantuntijoina ja informantteina muun muassa päätöksenteon suuntaan. Viirikorven rakenteellisen sosiaalityön malli perustuu ajatukseen, että sosiaalityöntekijät tekevät havaintoja asiakkaiden elämissä maailmasta sekä niitä työstämällä analysoivat asiakkaiden ongelmien yhteyksiä yhdyskuntien ja yhteiskunnan epäkohtiin. Ilman yleisellä tasolla tapahtuvaa epäkohtien poistamista yksittäisenkään asiakkaan asioissa ei voida tehdä kokonaisvaltaista sosiaalityötä. (Viirkorpi 1990, 20–21, 77.)

Viirikorven rakenteistumisen teoriaan (Giddens 1984) pohjautuvassa systeemiteoreettisessa ajattelussa rakenteellisen sosiaalityön mielenkiinto kohdistuu niihin tilanteisiin, joissa yksilö ja yhteiskunta kohtaavat, koska rakenteiden nähdään muodostuvan tuossa vuorovaikutuksessa. Viirkorpi (1990, 67) hyödyntää tarkastelussaan vuorovaikutusanalyysia, jonka perusteella rakenteelliset ongelmat eivät ole ainoastaan valtasuhteisiin ja aineellisiin voimavaroihin kytkeytyviä, vaan näiden lisäksi merkityksien muodostamiseen, vuorovaikutukseen sekä normeihin ja sanktioihin liittyvät ongelmat voidaan nähdä rakenteellisina (mt., 67). Rakenteellisen sosiaalityön päätehtävä on tällöin muuttaa niitä toiminnan olosuhteita ja edellytyksiä, joissa yksilön ja yhteiskunnan välinen vuorovaikutus sekä osallisuus ja osattomuus toteutuvat. (mt., 54–72.) Viirkorven (mt., 57) mukaan vuorovaikutuksen ehtojen tarkastelu rakenteistumisen teorian pohjalta on kuitenkin haastavaa. Näin siksi, että rakenteistumisen teorian tehtävä on selittää, miten yhteiskunnallinen vuorovaikutus institu-

tionalisoituu ja ylläpitää jatkuvuutta, kun taas rakenteellinen sosiaalityö pyrkii tarkastelemaan sitä ”miten muuttaa vuorovaikutuksessa vallitsevia toimintakäytäntöjä ja toimijoiden keskinäisiä suhteita”. Viirkorven idea perustuu jälkimmäiseen muutoksen tarkasteluun, jolloin rakenteellisen sosiaalityön tavoite on pyrkiä ”muuttamaan ihmisten yhteiskunnallisen vuorovaikutuksen osallistumisen ehtoja” erityisesti sosiaalisia ongelmia synnyttävissä tilanteissa. Muutostyön kohteina ovat tällöin vuorovaikutusta rakenteistavat tekijät eli hallinnan, legitimaation ja merkityksen muodostuksen rakenteet. Hallinta liittyy käsky- ja käyttövaltaan, joihin kiinnittyvien valtasuhteiden lisäksi muutostyön kohteena ovat myös aineellisten hyödykkeiden jakoon liittyvät asiat. Legitiimiin järjestykseen liittyvät muutokset kytkeytyvät arvojen ja normien kyseenalaistamiseen. Merkityksen muodostus kytkeytyy kielenkäyttöön ja tietovarantoihin, jolloin muutos vaatii uutta tietoa ja tulkintoja sekä asioiden uudelleenmäärittelyä. (Mt., 57.)

Viirkorpi pohtii käsiteanalyysissään ”miten sosiaalityöntekijät voivat saada aikaan toivomiaan muutoksia niissä vuorovaikutusjärjestelmissä, joissa asiakkaille on syntynyt sosiaalisia ongelmatilanteita” (mt., 58). Hän esittää kolme erilaista systeemiteoreettista strategiaa vuorovaikutuksen muutokseen. Ensinnäkin sosiaalityöntekijät voivat muuttaa rakenteita osallistuessaan systeemin toimintaan omassa työskentelyorganisaatiossaan ja moniammatillisessa yhteistyössä. Rakenteellista sosiaalityötä voidaan tällöin toteuttaa esimerkiksi pyrkimällä pois toimistokeskeisestä vuorovaikutuksesta ja luomalla uusia kommunikaation muotoja sekä paikallisia valtasuhteita. Toinen mahdollisuus on tukea asiakkaita ja muita rakenteelliseen sosiaalityön osallistuvia toimimaan rakenteiden muuttamiseksi. Tällöin sosiaalityön tehtävänä on varustaa eri toimijat uusilla resursseilla ja ymmärryksillä, joka vahvistaa heidän edellytyksiään toimia eri tavoin erilaisissa vuorovaikutustilanteissa systeemien sisällä ja välillä. Kolmas Viirkorven strategia on käyttää hyväkseen systeemien riippuvuuksia. Tässä tapauksessa muutoksen prosessi alkaa siitä, että sosiaalityöntekijä muuttaa omia toimintatapojaan, mikä heijastevaikutuksen tavoin liikuttaa systeemin muita osia ja saa aikaiseksi muutoksia. (Viirkorpi 1990, 57–59; Närhi 2003, 62.)

Kaiken kaikkiaan Viirkorven (1990) esittämässä rakenteellisen sosiaalityön ymmärryksessä keskeistä on sosiaalisten ongelmien rakenteellisiin

syihin vaikuttaminen erityisesti vuorovaikutuksen ehtoja muuttamalla sekä näkemys kokonaisvaltaisesta sosiaalityöstä. Viirkorven idea yksilön ja ympäristön vuorovaikutuksen toimintaehtoien parissa toimivista sosiaalityöntekijöistä asiantuntijoina, informantteina ja siten tiedontuottajina näkyi 1990-luvun lopulla Aulikki Kananojan (1997) esiin nostaman sosiaalisen asianajon ja sosiaalisen raportoinnin käsitteissä, jotka mainittiin edelleen vuonna 2005 Sosiaalityö hyvinvointipolitiikan väliinäänä 2015-toimenpideohjelmassa (Karjalainen & Sarvimäki 2005). Siinä yhdeksi rakenteellisen sosiaalityön keinoksi esitettiin asiakkaiden arjesta tuotetun tiedon välittäminen yhteiskunnallisen ja virastotasoisien päätöksenteon tueksi. Tietotuotannon menetelminä esiin tuotiin sosiaalisten vaikutusten arviointi ja sosiaalinen raportointi. (Mt.)

2000-luvun puolivälissä julkaistiin Taina Hussin (2005) Sosiaalinen raportointi tiedon rakentajana – menetelmäkuvaus ja käytännön kokemukset -raportti, jossa määriteltiin sosiaalinen raportointi toimintana sekä kuvattiin konkreettisesti Helsingin kaupungin sosiaalisen raportoinnin kehittämistyön tuloksia sekä erilaisia sosiaalisen raportoinnin malleja. Hussi (2005, 8) määrittelee sosiaalisen raportoinnin ”ajantasaiseksi, systemaattiseksi ja riippumattomaksi tiedon tuottamiseksi sosiaalisista rakenteista ja prosesseista, jotka kohdentuvat toisaalta ihmisten hyvinvointiin ja toisaalta sosiaaliseen muutokseen”. Hänen mukaansa sosiaalityön asiakastyössä syntyy monitasoista tietoa esimerkiksi asiakkaan elämäntilanteista, arjesta ja selviytymiskeinoista sekä palvelujärjestelmän toimivuudesta. Lisäksi sosiaalityöntekijät voivat välittää ammatillista tietoa työmenetelmien toimivuudesta ja vaikutuksista. Moniammatillisessa yhteistyössä saadaan oman ammatillisen tiedon lisäksi toisen ammattiryhmän tuottamaa tietoa, joka lisää kokonaiskuvaa asiakkaasta ja auttamiskeinoista. Hussi (mt.) jakaa sosiaalisen raportoinnin kolmeen muotoon, jotka ovat: asiakasraportointi, horisontaalinen raportointi ja vertikaaliraportointi. Asiakasraportoinnin avulla on mahdollista pohtia ja kehittää palveluja yhdessä asiakkaiden kanssa. Horisontaalinen raportointi taas keskittyy alue- tai asiakasryhmäkohtaiseen asiakastiedon tuottamiseen sekä moniammatillisen yhteistyön kysymyksiin. Tiedontuottajina toimivat viranomaiset, muut ammatilliset toimijat sekä alueen asukkaat. Vertikaaliraportointi on sosiaalisen raportoinnin perinteisin muoto eli se painottaa asiakastyössä nähtyjen, asiakkaiden

elinoloihin ja palvelujen toimivuuteen liittyvien epäkohtien ja toisaalta vahvuuksien raportoinnista organisaation johdolle ja poliittisille päätöksentekijöille. Myös tässä mallissa tietoa tuottavat viranomaiset, kolmannen sektorin edustajat sekä asiakkaat ja kuntalaiset. (Hussi 2005, 41–66.) Sosiaalisen raportoinnin toimintakentät voidaan lisäksi jakaa ammatilliseen, poliittiseen ja asiakasareenaan. Ammatillisella areenalla tuotetaan tietoa sosiaalihuollon omiin tai moniammatillisiin tarpeisiin sekä palvelun ja yhteistyömallien kehittämiseen. Poliittisen areenan kysymykset liittyvät kunnalliseen päätöksentekoon. Koska julkinen sosiaalityö resursoidaan poliittisten päätöksentekijöiden toimesta, sosiaalinen raportointi poliittisella areenalla myös kohdennetaan heille. Asiakasareena on alueen asiakkaiden ja asukkaiden väylä suoran asiakaspalautteen antamiseen palveluista. Sosiaalisella raportoinnilla voidaan siis nähdä olevan myös asiakasta osallistava tehtävä. (Hussi 2003, 24.)

2000-luvun alussa rakenteellisen sosiaalityön idea nostettiin esiin suomalaisen sosiaalityön vaikuttamisen erilaisia vaiheita jäsentäneessä sosiaalityön tutkimuksen vuosikirjassa ”Sosiaalityö ja vaikuttaminen”. Satkan ym. (2003, 21) mukaan suomalaisessa traditiossa rakenteellisen sosiaalityön ytimenä pidetty yhteiskuntasuunnittelun, yhdyskuntatyön ja poliittisen vaikuttamisen vaihe ajoittui 1970- ja 1980-luvuille. Tämän jälkeen vaikuttamisen käsitteen tarkastelun painopiste siirtyi sosiaalityön tutkimuksessa yhteiskunnasta yksilöön, ja rakenteellisen sosiaalityön käsittely jäi taka-alalle. Myös Irene Roivainen (2004; 2008) peräänkuulutti 2000-luvun puolivälissä yhdyskuntatyön ja siihen liittyvän rakenteellisen ajattelun uudelleenmäärittelyn tarvetta niin sosiaalityön käytännön työssä kuin alan tutkimuksessa.

2010-luvulla Anneli Pohjola (2011) syvensi rakenteellisen sosiaalityön käsitteen ymmärrystä sosiaalisen kestävyuden näkökulmasta. Hän jäseni rakenteellisen sosiaalityön neljään erilaiseen tehtäväalueeseen: tietotyö, strategiatyö, inklusiotyö sekä oikeudenmukaisuustyö. Tietotyöllä Pohjola tarkoittaa epäkohtien osoittamista ja välittämistä eteenpäin tiedontuotannon avulla. Strategiatyöllä edistetään puolestaan kestävästä yhteiskuntapolitiikkaa, verkostoidutaan ja vaikutetaan lainsäädäntöön sekä ennakoitaan ja arvioidaan sosiaalisia vaikutuksia. Kolmantena kategoriana Pohjola paikantaa inklusiotyön, jossa kansalaisia rohkaistaan osallistumaan ja vaikuttamaan esimerkiksi yhdyskuntatyön keinoin. Neljäs

Pohjolan mainitsema rakenteellisen sosiaalityön muoto on oikeudenmukaisuustyö, jolla hän tarkoittaa kansalaisten oikeuksien toteutumisen seuranta- ja edistämistä sekä eri väestöryhmien hyvinvoinnin tasa-arvon esille nostamista. (Pohjola 2011, 215–220.) Pohjolan jäsenystä on hyödynnetty laajasti 2010- ja 2020-lukujen suomalaisen rakenteellisen sosiaalityön erilaisissa kehittämisraporteissa ja opinnäytteissä sekä sosiaalityön koulutuksessa muun muassa rakenteellisen sosiaalityön maisterikoulutuksen kursseilla ja erikoistumiskoulutuksen opetussuunnitelmassa (esim. Rakenteellinen sosiaalityö -erikoisalan opetussuunnitelma 2021).

Myös Henri Muotkan pro gradu -tutkielma vuodelta 2013 on tärkeä osa suomalaisen rakenteellisen sosiaalityön perinteen käsitteellistä kehitystä. Käsiteanalyttisen kirjallisuuskatsauksensa pohjalta Muotka (2013, 2) kiteytti suomalaista rakenteellisen sosiaalityön ymmärrystä seuraavasti: “Rakenteellisen sosiaalityön tavoitteena on kumppanuuteen perustuvassa asiakassuhteessa tuotettua tietoa yleistäen, asiakkaita voimaannuttamalla sekä kunnallisella ja yhteiskunnallisella poikkihallinnollisella vaikuttamisella edistää yhteiskunnallista oikeudenmukaisuutta ja kansalaisten hyvinvointia”. Hän tunnisti analyysinsä pohjalta rakenteellisen sosiaalityön lähikäsitteiksi suomalaisessa keskustelussa yhdyskuntatyön ja yhteisösosiaalityön sekä kansainvälisesti radikaalin sosiaalityön. Rakenteellisen sosiaalityön orientaatioksi tutkielmassa paikantuivat yhteiskunnallinen ja sosiaalinen asiantuntijuus sekä oikeudenmukaisuuteen liittyvät kysymykset. Rakenteellisen työn tavoitteeksi asetui sosiaalisen näkökulman esiin nostaminen, mikä tapahtuu sosiaalisen raportoinnin, tiedon tuottamisen ja välittämisen sekä asiakkaiden voimaannuttamisen avulla. Muotkan analyysin mukaan vaikuttamista ja muutostyötä tulee tehdä eri tasoilla: kansallisen ja kunnallisen tason lisäksi mesotason palvelurakenteissa sekä yhteiskuntarakenteissa.

Suomalaisen rakenteellisen sosiaalityön perinne vahvistui edelleen vuonna 2014, kun sosiaalihuoltolain (1301/2014) seitsemännessä pykälässä korostettiin rakenteellista sosiaalityötä systemaattisena asiakastyöhön perustuvana tiedontuotantona. Painotus oli luonteva jatke suomalaiselle viranomaiskeskeiselle perinteelle, koska se vahvisti tietoon perustuvaa sosiaalipoliittisen järjestelmän kehittämistä sekä pyrki siirtämään sosiaalityön toiminnan painopistettä ennaltaehkäisevämpään

suuntaan. Näin myös lainsäädännön avulla edistettiin jo 1970-luvulta asti alkanutta suomalaisen rakenteellisen sosiaalityön perinteen tiivistä suhdetta sosiaalipolitiikkaan (Viirkorpi 1990; ks. myös Kokkonen ym. 2022).

Lainsäädännön ohella yksi 2010-luvun tärkeimmistä suomalaista rakenteellisen sosiaalityön perinnettä tulkitsevista ja samalla muokkaavista tekijöistä oli vuoden 2014 sosiaalityön tutkimuksen vuosikirja, jonka teemana oli rakenteellinen sosiaalityö. Teos kokoaa yhteen ja tekee näkyväksi rakenteelliseen sosiaalityöhön kiinnittyvää tutkimusta. Erityisesti Anneli Pohjolan (2014) artikkeli kiteyttää suomalaisen rakenteellisen sosiaalityön perinteen historiaa ja käsitteellistä jäsenystä sekä päivittää sen osaksi 2010-luvun toimintaympäristöjen muutoksia. Teoksen päättävässä ja sen artikkeleihin pohjautuvassa sisällönanalyysissään Pohjola, Laitinen ja Seppänen (2014) kiteyttävät rakenteellisen sosiaalityön toiminnan ytimeksi muutoksen ja siihen vaikuttamisen. Rakenteellisen sosiaalityön perustan nähdään puolestaan kiinnittyvän ymmärrykseen rakenteista sekä siihen pohjautuviin toiminnallisiin lähtökohtiin ja periaatteisiin. Toiminnan käyttöpääomaksi he tiivistävät tietoperustan sekä aikaan että valtaan liittyvät kysymykset. (Mt., 281–293.)

Samana vuonna julkaistu Liisa Hokkasen (2014) väitöskirja valtaistavan sosiaalisen asianajon käsitteellistämisestä paikantaa tärkeällä ja kiinnostavalla tavalla suomalaisen rakenteellisen sosiaalityön perinnettä poikkeuksellisesti kansainvälisen rakenteellisen sosiaalityön perinteen näkökulmasta. Hokkasen tutkimus tuottaa autetuksi tulemisen auttamisteoreettisen tulkinnan, jonka hän nimeää valtaistavaksi sosiaalseksi asianajoksi. Hokkanen yhdistää tulkinnassaan toisaalta valtaistumisen (empowerment) keskustelun ja toisaalta sosiaalisen asianajon (advocacy) teoreettisen keskustelun. Hän määrittelee valtaistumisen (empowerment) Mullalyn (2007, 298–299) tavoin autetuksi tulemisen prosessiksi, jossa ihminen tai ryhmä tavoittelee yksin tai toisten kanssa parempaa asemaa, tilannetta tai tilanteen tulkintaa ja kohentaa prosessissa toimijuuttaan tai mahdollisuuttaan hallita tilannetta määrittäviä tekijöitä (Hokkanen 2014, 48). Sosiaalinen asianajo kohdistuu puolestaan Hokkasen mukaan ihmisen tai ryhmän ulkopuolelle, ihmisten elämää määrittäviin tekijöihin. Päämääränä onkin vaikuttaa toimintamekanismeihin niin, että ihmisen tai ryhmän tilanne tulee autetuksi. Tällöin kyse on yhteiskunnallisesta mahdollistamisesta, jolla pyritään poistamaan tai

ehkäisemään epätoivottu tilanne. Sosiaalinen asianajo korostaa valtaistumista enemmän rakenteisiin vaikuttamista, toisen puolesta toimimisen oikeutusta ja yhteisvoimin toimimisen tarvetta. Valtaistuminen taas korostaa toiminnan prosessuaalisuutta, tietoisuuden muuttumista ja identiteetin määrittymistä enemmän kuin sosiaalinen asianajo. Näitä ominaisuuksia yhdistämällä löytyy Hokkasen paikantama teoreettinen toimintaorientaatio, jolla autetuksi tuleminen mahdollistuu laajemmin kuin orientoituessaan vain jommankumman mukaan. Rakenteellista ja kriittistä sosiaalityötä ja sosiaalista asianajoa yhdistävätkin Hokkasen (2014) mukaan mikrotason ilmiöiden makrotasoinen tarkastelu sekä näiden tasojen välinen vuoropuhelu, pyrkimys toiminnan arvopohjan tiedostamiseen ja kriittiseen tilanneanalyysiin, liittoutuminen sekä toiminnan ja muutoksen tärkeyden korostuminen. (Mt, 76–84.)

Kaksi tärkeää 2020-luvulla julkaistua suomalaisen rakenteellisen sosiaalityön perinnettä tulkitsevaa ja kehittäväää tekstiä ovat Rakenteellisen sosiaalityön katsaus (Kivipelto 2021) sekä Vaikuttava rakenteellinen sosiaalityö -julkaisu (Liukko ym. 2022b). Katsauksessaan Kivipelto (2021) reflektoi Mullalyn ja Duprén (2019) kansainvälisen kriittisen perinteen jäsenyyksen avulla suomalaista rakenteellisen sosiaalityön toimintaa erilaisten selvitysten, opinnäytetöiden ja tutkimusartikkelien avulla. Hän yhdistää Mullalyn ja Duprén sekä Pohjolan jäsenyyksiä rakenteellisen sosiaalityön tehtävistä ja ulottuvuuksista ja siten monipuolistaa suomalaiseen perinteeseen liittyvää keskustelua. Kivipelto hahmottaa suomalaista rakenteellisen sosiaalityön perinnettä – erityisesti tietotyön näkökulmasta – konventionaaliseen, reflektoivaan ja uudistavaan lähestymistapaan. Näiden erot rakenteellisen sosiaalityön käytännöissä näkyvät Kivipellon mukaan niiden radikaalisuuden ja poliittisuuden asteissa. Vaikuttava rakenteellinen sosiaalityö -julkaisu (Liukko ym. 2022b) kokoaa puolestaan monipuolisesti 2020-luvulla Suomessa rakenteellista sosiaalityötä edistävien alueellisten sekä valtakunnallisten kehittämis- ja tutkimushankkeiden tuloksia ja näkökulmia. Samalla kun teos tekee rakenteellista sosiaalityötä ja sen toimintaympäristöä uudelleen näkyväksi, se antaa sosiaalihuollon toimijoille konkreettisia välineitä rakenteellisen sosiaalityön toteuttamiseen esimerkiksi sosiaalisen raportoinnin käytäntöjen osalta.

2.3 Yhteenveto: Rakenteellisen sosiaalityön perinteet

Vaikka tässä luvussa tarkasteltujen kansainvälisen ja suomalaisen rakenteellisen sosiaalityön perinteiden tulkinnoissa ja käytännöissä on eroja, rakenteellisen sosiaalityön ydinidea kriittisestä rakenteita paljastavasta

Taulukko 2. Rakenteellisen sosiaalityön tulkintakehys

	Kansainvälinen keskustelu		Suomalainen keskustelu
Rakenteellisen sosiaalityön näkökulma <i>Sosiaalisten ongelmien juurisyyt paikannetaan yksilöiden sijasta eriarvoisuutta ja syrjintää tuottaviin rakenteisiin</i>	Ydinidea (mm. Moreau 1979; Carniol 1992; Hick & Murray 2009; Mullaly & Dupré 2019; Payne 2021): Kriittinen ja radikaali teoria; transformatiivisuus, poliittisuus, emansipatorisuus, intersektionaalisuus.	Rakenteellisen sosiaalityön kaksoissidos (mm. Carniol 1992; Mullaly 2007; Mullaly & Dupré 2019): 1 Työskentely haavoittuviin ja marginaalisiin elämäntilanteisiin joutuneiden yksilöiden ja ryhmien kanssa heidän valtautumisekseen muuttamaan elämänsä olosuhteita tässä ja nyt 2 Pyrkimys vaikuttaa ennaltaehkäisevästi yhteiskunnallisiin rakenteisiin ja instituutioihin, jotta ne tukisivat paremmin kansalaisten hyvinvointia, oikeudenmukaisuutta ja tasa-arvoa	Suomalainen tulkinta (Pohjola 2011, 2014; Kivipelto 2021; Närhi ym. 2022): Yhteiskunnallista tietoon perustuvaa yksilöitä ja yhteisöjä valtaistavaa sekä palvelujärjestelmää ja laajemmin yhteiskuntaa kehittävää muutostyötä
Jäsennys rakenteista <i>Tarkastelun kohteena yksilön ja yhteiskunnan vuorovaikutuksen olosuhteet sekä toimijan ja rakenteiden vuorovaikutus</i>	Rakenteiden jäsenys (Moreau 1979; Carniol 1992): 1 Ensisijaiset rakenteet esim. kapitalismi, patriarkaatti, luokka, sukupuoli, rotu, ikä, toimintakyky 2 Toissijaiset rakenteet esim. perhe, yhteisö, byrokratia, koulutus, media	Rakenteiden kolme tasoa (Mullaly 2007): 1 Vallitseva ideologia arvoineen ja uskomuksineen esim. uusliberalismi 2 Sosiaaliset instituutiot esim. talous-, hyvinvointi- ja koulutusjärjestelmä 3 Sosiaaliset suhteet esim. perhe Rakenteet (Mullaly & Dupré 2019; Payne 2021): 1 Sosiaaliset instituutiot esim. laki, koulu 2 Sosiaaliset prosessit esim. sosiaalityö, opetus 3 Sosiaaliset käytännöt esim. vapaa-aika 4 Sosiaaliset suhteet esim. perhe, avioliitto	Yksilön yhteiskunnallisen osallistumisen vuorovaikutusrakenteiden muutostekijät (Viirkorpi 1990): 1 Legitiimi järjestys (arvojen ja normien kyseenalaistaminen) 2 Hallinta (käsky- ja käyttövallan muutokset) 3 Merkitysten muodostus (kieli ja tiedon uudet tulkinnat ja määrittelyt)
Rakenteellisen sosiaalityön lähestymistavat, periaatteet ja tehtävät <i>Rakenteellisen sosiaalityön käytäntö</i>	Periaatteet (Moreau 1979; Carniol 1992): 1 Puolustaminen ja asianajo 2 Vallan tarkastelu ja sen jakaminen 3 Rakenteiden paljastaminen 4 Henkilökohtainen muutos 5 Kollektiivinen tietoisuus 6 Poliittinen muutos	Lähestymistavat (Mullaly & Dupré 2019; Payne 2021): 1 Konventionaalinen 2 Progressiivinen Periaatteet ja käytäntö (Mullaly & Dupré 2019): 1 Intrapyykkinen ja ihmissuhdetyö 2 Empowerment 3 Tietoisuuden kohottaminen 4 Normalisointi 5 Kollektivismi 6 Uudelleenmäärittely 7 Dialoginen suhde	Lähestymistavat (Kivipelto 2021): 1 Konventionaalinen 2 Reflektioiva 3 Uudistava Tehtävät: (Pohjola 2011, 2014) 1 Tietotyö 2 Inklusiivisyys 3 Oikeudenmukaisuustyö 4 Strategiatyö

muutostyöstä sekä perusymmärrys rakenteista yksilön ja yhteiskunnan välisinä vuorovaikutussuhteina on kuitenkin ollut samankaltainen kaikissa tarkastelluissa perinteissä. Oheisessa taulukossa 2 kiteytetään rakenteellisen sosiaalityön näkökulmia, jäsenystä rakenteiden ymmärtämisestä sekä sitä, miten rakenteellisen sosiaalityön lähestymistavoista, periaatteista ja tehtävistä on keskusteltu sekä kansainvälisessä että suomalaisessa kirjallisuudessa.

Taulukosta 2 voi nähdä, että rakenteellisen sosiaalityön ydinidea tiivistyy kriittisen ja radikaalin teoriaperinteen mukaisesti transformatiivisuuteen, poliittisuuteen, emansipatorisuuteen sekä intersektionaalisuuteen. Intersektionaalisuuden käsitteen avulla voidaan tarkastella miten ihmisen sosiaaliset, kulttuuriset ja poliittiset identiteetit (muun muassa sukupuoli, yhteiskuntaluokka, etninen tausta, seksuaalisuus, vammaisuus jne.) voivat luoda päällekkäisiä ja rinnakkaisia syrjinnän muotoja (ks. Hick & Murray 2013). Rakenteellisen sosiaalityön yhteydessä voidaan puhua myös kasautuvasta eriarvoisuudesta. Rakenteellisen sosiaalityön näkökulma on sosiaalisten ongelmien juurisyiden jäsentäminen yksilöiden sijasta eriarvoisuutta ja syrjintää tuottaviin sekä ylläpitäviin rakenteisiin. Ajatus kaksoissidoksesta eli toimimisesta samaan aikaan sekä yksilöiden valtaistumiseksi että rakenteiden muuttamiseksi on olennaista rakenteellisen sosiaalityön ymmärryksen ja erityisesti rakenteellisen sosiaalityön tavoitteiden toteutumisen kannalta. Suomalainen perinne korostaa kansainvälistä perinnettä enemmän tiedon merkitystä ja palvelujärjestelmäkeskeistä rakenteellisen sosiaalityön tulkintaa.

Jäsenys rakenteista kiteytyy ymmärrykseen toimijan ja rakenteiden vuorovaikutteisesta suhteesta, jolloin tarkastelun kohteena on yksilön ja yhteiskunnan vuorovaikutuksen olosuhteet. Kansainvälisessä keskustelussa Moreau (1997) ja Carniol (1992) jaottelevat rakenteet ensisijaisiin ja toissijaisiin. Mullaly (2007) sekä myöhemmin Mullaly ja Dupré (2019) ovat jatkaneet rakennejäsenystä yksityiskohtaisemmiksi luokiksi ja tasoiksi. Kansainvälinen keskustelu rakenteista keskittyy pikemminkin kuvaamaan sitä, mitä rakenteet ovat, kuin jäsentämään, miten niitä on mahdollista muuttaa. Tosin argumentointi ensisijaisiin rakenteisiin vaikuttamisesta ja muuttamisesta toissijaisia enemmän, on säilynyt keskusteluissa aina Moreaun (1979) teksteistä lähtien. Lisäksi Mullalyn (2007) viitekehys kolmen tason rakenteiden samanaikaisesta muutostarpeesta ohjeistaa rakenteellisen sosiaalityön toimintaa.

Suomalaisessa keskustelussa Viirkorpi (1990) on hahmottanut rakenteet yksilön yhteiskunnallisen osallisuuden vuorovaikutusrakenteiksi sekä jäsentää niihin liittyvät muutostekijät kolmeen luokkaan: legitimiin järjestykseen, hallintaan ja merkitysten muodostamiseen. Legitimiin järjestykseen voi vaikuttaa kyseenalaistamalla yhteiskunnan vallitsevia arvoja ja normeja. Muutos hallinnan rakenteissa liittyy muutoksiin käsky- ja käyttövallassa. Merkitysten muodostus paikantaa kielen merkityksen rakenteiden ylläpitäjänä sekä tiedon uusien tulkintojen ja määrittelyjen keinona rakenteiden muutoksessa. (Mt.)

Rakenteellisen sosiaalityön lähestymistavat, periaatteet ja tehtävät eli rakenteellisen sosiaalityön käytäntö hahmottuu kansainvälisissä rakenteellisen sosiaalityön teksteissä kriittisen ja radikaalin teoriaperinteen kautta suodatettuina periaatteellisina ohjeina käytännön työntekijöille (ks. Carniol 1992; Mullaly & Dupré 2019). Rakenteellista sosiaalityötä voidaan tehdä sekä konventionaalisella että progressiivisemmalla tavalla. Nämä ulottuvuudet paikantuvat sosiaalityön peruskysymyksiin olemassa olevan järjestyksen säilyttämisen ja muutoksen strategioista (order/change). Suomalaisessa tulkinnassa rakenteellisen sosiaalityön käytännöistä Kivipelto (2021) on hyödyntänyt Mullalyn ja Duprén (2019) sekä Paynen (2021) sosiaalityön jaotteluja jäsentämällä ne konventionalaiseen, refleктоivaan ja uudistavaan sosiaalityön orientaatioon. Jäsennys auttaa ymmärtämään sitä, että rakenteellista sosiaalityötä voi tehdä monenlaisella orientaatiolla, vaikkakin esimerkiksi sen konventionaalisessa versiossa ymmärrys muutoksesta pikemminkin ylläpitää kuin muuttaa olemassa olevia rakenteita. Refleктоivassa lähestymistavassa on piirteitä sekä sopeuttavasta että muutosorientaatiosta, kun taas uudistava lähestymistapa pyrkii kriittisen ja radikaalin perinteen kaltaisesti olemassa olevien rakenteiden muutokseen. (Kivipelto 2021; 2022.)

Kaiken kaikkiaan voidaan sanoa, että kansainvälisen rakenteellisen sosiaalityön kriittisen ja radikaalin perinteen vaikutukset suomalaiseen rakenteellisen sosiaalityön perinteen kehitykseen sekä erityisesti toimintakäytäntöihin ovat olleet melko vähäisiä. Tähän on vaikuttanut muun muassa eri kansallisvaltioiden hyvinvointijärjestelmien varsin erilaiset historialliset kehityskulut. Suomalainen ymmärrys rakenteellisesta sosiaalityöstä on muotoutunut vahvasti osana suomalaisen hyvinvointivaltion kehitystä (Pohjola 2014), jolloin myös rakenteellinen sosiaalityö

käytäntönä on keskittynyt palvelemaan 1970–1990-luvuilla laajentuneen hyvinvointivaltion tarpeita ja tavoitteita. Kriittisten ja radikaalien toimintakäytäntöjen sijasta se on kanavoitunut pikemminkin palvelujärjestelmän sisällä tehtäväksi tietotyötä painottavaksi viranomaistyöksi (ks. myös Pohjola 2014; Kivipelto 2021). Lisäksi vaikka suomalainen ymmärrys rakenteellisesta sosiaalityöstä sosiaalityöntekijän oikeutena ja velvollisuutena on aina 1970-luvulta lähtien paikantunut sosiaalityön asiantuntijarooliin, se ei ole konkretisoitunut ideaalimallin tavoitteen (vrt. Viirkorpi 1990) mukaiseksi aktiiviseksi ja systemaattiseksi sosiaalityöntekijän toimintakäytännöksi tai edes työtä ohjaavaksi periaatteeksi. Yksi syy tähän voi olla osaltaan se, että lainsäädäntöorientoituneessa julkisessa palvelujärjestelmässä sosiaalihuoltolakiin sen eri versioissa ei ole määritelty viimesijaisia vastuutahoja eikä myöskään sanktioita tehtävän ja tavoitteiden toteuttamattomuudesta (ks. myös Pohjola 2014; Kivipelto 2021). Koska vastuuta ja johtajuutta rakenteellisen sosiaalityön toteuttamiselle ja näkyväksi tekemiselle ei ole julkisissa sosiaalihuollon organisaatioissa löytynyt, palvelujärjestelmän prioriteetit ja resurssit on kohdennettu rakenteellisen sosiaalityön toimintakäytäntöjen sijasta yksilötyön akuuteimpiin ja näkyvimpiin haasteisiin. Tätä priorisointia on ohjannut vahvasti 1990-luvulta lähtien uuden julkisjohtamisen myötä valtavirtaistunut julkisen sosiaalihuollon palvelujärjestelmän tehostaminen, taloudellistuminen sekä yleinen yksityisen vastuun korostamisen eetos. Voidaankin väittää, että koska ajatus hyvinvointivaltiosta sosiaalityön ja samalla rakenteellisen sosiaalityön tavoitteiden, kuten oikeudenmukaisuuden ja tasa-arvon takaajana on murtunut viime vuosikymmeninä, sosiaalityö tarvitsee entistä kipeämmin neutraalin konsensusstrategiansa rinnalle ammattieettisten tavoitteidensa edistämiseksi sosiaalityön ”värin” tuomista näkyvästi esille ja siten poliittisuuden kirkastamista omassa toiminnassaan (ks. Kokkonen, luku 3 tässä teoksessa). Lisäksi sosiaalityössä tarvitaan toimintaympäristöjen muutoksiin vaikuttavammin vastaavia rakenteelliseen muutostyöhön tähtääviä tutkimusperustaisia toimintakäytäntöjä.